

temas ettiği fakat neşrelemediği müellifleri ve onların bıraktığı çalışmaların hangi şartlar ve hissi ortam içinde kaleme alındığı meselesini ele alır. İstanbul'un fethiyle Fâtihten Sultan Mehmed'in fetih siyasetine dair ayrıntılı bir çalışma olan eser Mahmut H. Şakiroğlu tarafından tercüme edilmiş ve yeni ilâvelerle birlikte yayımlanmıştır (I, İstanbul 2004; II, İstanbul 2006; III, İstanbul 2007). Pertusi, İstanbul'un fethi üzerine eser veren Türk müelliflerini de "La Caduta di Costantinopoli vista dai Turchi" adlı makalesinde (*Quaderni Medievali*, I/1 [Bari 1976], s. 63-79) tahlil etmiştir. Fethin haberinin Avrupa'da yayılması, haber kaynakları ile etkisini ayrıca *Ripercussioni della caduta di Costantinopoli: un esempio di interrelazioni culturali nel secolo XV tra il sudest europeo, il mondo mediterraneo e quello pontico* adlı eserinde ele almış ve bunu *La Caduta di Costantinopoli* adlı eserine eklemiştir (İstanbul'un Fethi, I, 16-20). Pertusi'nin yayımlamaya fırsat bulamadığı *Martino Segono di Novo Brdo vescovo di Dulcigno. Un umanista serbo-dalmata del tardo Quattrocento. Vita e opere* adlı eseri de (Roma 1981) XV. yüzyıl Türk tarihi için ihmal edilemeyecek düzeyde önemli kayıtları ihtiva eder. Pertusi, İstanbul'un Türklerin eline geçmesiyle ilgili Bizans çevresinde mevcut kehanetleri de incelemiş, ayrıca şehirde 1204 yılında IV. Haçlı Seferi esnasında Latinlerin istilâsıyla ortaya çıkan meseleleri tahlil etmiştir. Ölümünden sonra bazı neşriyatı muhtelif başlıklar altında toplandı. Türk tarihiyle ilgili üç çalışması da bir araya getirilerek yirmi beşinci ölüm yıl dönümü münasebetiyle *Bisanzio e i Turchi nella cultura del Rinascimento e del Barocco. Tre saggi di Agostino Pertusi* adıyla yayımlanmıştır (Milano 2004).

BİBLİYOGRAFYA :

A. Pertusi, *Testi inediti e poco noti sulla caduta di Costantinopoli* (ed. A. Carile), Bologna 1983, editörün sunuş yazısı; a.mlf., *İstanbul'un Fethi: Çağdaşların Tanıklığı* (trc. Mahmut H. Şakiroğlu), İstanbul 2004, I, 16-20, ayrıca bk. tercüme edenin sunuşu, I, s. XI-XIX; C. F. di Sarzana, "Bibliografia", *Bisanzio e l'Italia. Raccolta di studi in memoria di Agostino Pertusi*, Milano 1982, s. 403-420; A. Carile, "Ricordo di Agostino Pertusi (1918-1979)", *Atti del Convegno su La Mistica femminile del Trecento*, Todi 1983, s. 13-45; R. Manselli, "Ricordo di Agostino Pertusi", *Settimana di studio del Centro italiano di studi sull'alto medioevo*, XXVII, Spoleto 1981, s. 51-64; *Rivista di Bizantinistica*, I/1, Roma 1991, A. Pertusi özel sayısı; Mahmut H. Şakiroğlu, "Prof. Agostino Pertusi, 1918-1979", *TAD*, XIV/25 (1981-1982), s. 225-232; a.mlf., "Pertusi, Agostino", *DBİst.A*, VI, 246-247.

MAHMET H. ŞAKIROĞLU

PERVÂNE

(پروانه)

Bazı Ortaçağ Türk-İslâm devletlerinde hüküm, ferman, berat anlamında kullanılan terim ve bu belgeleri hazırlamakla görevli memura verilen unvan.

Sözlükte "ışık etrafında dönerek uçan küçük kelebek" anlamına gelen **pervâne** kelimesi terim olarak bazı belge türlerini ve bunları hazırlayan kişiyi ifade eder. Belgeleri düzenleyen makama **pervâne** adı verilir. Nizâmülmülk'ün ifadelerinden pervâne tabirinin Büyük Selçuklular'da "önemli hüküm ve ferman" mânasında kullanıldığı anlaşılmaktadır (*Siyâsetnâme*, s. 111). Hârizmşahlar'da da bu terimin bulunduğu ve bunun Büyük Selçuklular'da olduğu gibi ferman ve tevki' kelimeleriyle eş anlamlı kabul edildiği görülmektedir (Muhammed b. Ahmed en-Nesevî, s. 69, 72). Anadolu Selçuklular'ında pervâne mülk, iktâ ve arazi işleriyle uğraşır, bunlarla ilgili tayin, temlik, tahrir işlerini yapar, menşur ve beratları hazırlar, defterleri tutar, tevcih edilen ihсанları dağıtırdı. Ayrıca sultan için istihbarat faaliyetlerini yürütürdü. Dîvân-ı A'lâ'nın (Dîvân-ı Saltanat) üyelerinden olan pervâne protokolde vezir, nâib-i saltanat, atabeg ve beylerbeyinden sonra yer alırdı. Pervânelere sultan tarafından siyasî veya askerî bir görev verilebilirdi. IV. Kılıcarslan devrinde Muînüddin Süleyman Pervâne, Moğollar'a elçi olarak gönderilmiş, daha sonra Sinop'un fethinde ordu kumandanlığı görevini üstlenmişti. II. Keykubad'ın pervânesi olan Erzincanlı Emîr Tâceddin, Diyarbekir'in alınması için görevlendirilmişti. Anadolu Selçuklu Devleti'nde VII. (XIII.) yüzyıldan itibaren güçlü şahsiyetlerin bu görevi üstlendiği görülmektedir. Muînüddin Süleyman, Erzincanlı Emîr Tâceddin, Nizâmüddin Hurşid, Fahrreddin Ebû Bekir Attâr bunlar arasında en tanınmışlarıdır. Devletin Moğol hâkimiyetine girdiği dönemde bu görevde bulunan Muînüddin Süleyman'ın pervâneler içinde ayrı bir yeri vardır. Pervâne denildiği zaman ilk akla gelen ve sultandan daha nüfuzlu bir şahsiyet olan Muînüddin Süleyman, Anadolu Selçuklu Devleti tarihinde bir döneme adını vermiştir. Ancak onun sahip olduğu nüfuz ve iktidar sadece pervânelik makamından değil şahsî kabiliyetinden de kaynaklanmaktadır. Pervâne tabiri muhtemelen Hârizmşahlar yoluyla İlanlılar'a geçmiştir. İlanlılar'da pervâne yanında "pervâne-i mutlak" (hükümdarın mutlak emri) tabiri kullanılmıştır. İlanlılar-

da hazineyle ilgili belgelere basılan küçük altın damgaya da pervâne denilirdi. Timurlu bürokrasisinde de pervâne (pervâneci) makamının bulunduğu, Hüseyin Baykara'nın Gıyâseddin Pîr Ahmed'in oğlu Meccüddin Muhammed'i sıradan bir devlet memuru iken pervâne makamına tayin ettiği kaydedilmektedir. Karakoyunlular, Akkoyunlular ve Safevîler'de de aynı unvanı taşıyan görevliler olduğu bilinmektedir.

BİBLİYOGRAFYA :

Nizâmülmülk, *Siyâsetnâme* (Köymen), s. 111; Muhammed b. Ahmed en-Nesevî, *Sîret-i Celâled-dîn-i Mingburnî* (nşr. Müctebâ Mînovî), Tahran 1344 hş./1965, s. 69, 72; İbn Bîbî, *el-Evâmîrü'l-'Alâ'iyye*, tür.yer.; a.e. (trc. Mürsel Öztürk), Ankara 1996, I-II, tür.yer.; Reşidüddin Fazlullâh-ı Hemedânî, *Câmî'u't-tevârih* (nşr. Abdülkerim Alioğlu Alizâde), Bakü 1957, s. 33, 462, 463, 501, 502, 505, 540, 539, 554; Aksarayî, *Müsâmeretü'l-ahbâr* (trc. Mürsel Öztürk), Ankara 2000, s. 31, 33, 35, 67, 84, 110, 118, 168; *Târîh-i Âli-Selçuk* (nşr. ve trc. Feridun Nafiz Uzluk), Ankara 1952, s. 58, trc. s. 37; Uzunçarşılı, *Medhal*, bk. İndeks; Spuler, *İran Moğolları*, s. 65, 84-85; Nejat Kaymaz, *Pervâne Muînüddin Süleyman*, Ankara 1970, s. 65-66; Hasan-ı Enverî, *İstîlâhât-ı Divânî Devre-yi Gâznevî ve Selçukî*, Tahran 2535 şş., s. 24-25, 192; Cl. Cahen, *Osmanlılardan Önce Anadolu'da Türkler* (trc. Yıldız Moran), İstanbul 1984, s. 220-221, 333; Osman Turan, *Türkiye Selçuklularının Hakkında Resmî Vesikalar*, Ankara 1988, s. 5, 31, 52, 148, 157-158; İsmail Aka, *Timurlular*, Ankara 1995, s. 138; G. Herrmann, "Parvânâci", *EP* (İng.), VIII, 276-277; Dihhudâ, *Luğatnâme* (Muîn), IV, 4819.

MUHARREM KESİK

PERVÂNE, Muînüddin Süleyman

(bk. MUİNÜDDİN SÜLEYMAN PERVÂNE).

PERVÂNE BEY MECMUASI

Pervâne b. Abdullah
(ö. 968/1560-61 [?])
tarafından derlenen
nazîreler mecmuası.

Hakkında bilgi bulunmayan saray hizmetkârlarından Pervâne b. Abdullah tarafından 968 (1560-61) yılında derlenmiştir. *Pervâne Bey Mecmuası* olarak bilinen eser yazma nüshasının başındaki kayda göre *Mecmûa-i Nezâir* adını taşımaktadır. Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi'ndeki tek nüshası (Bağdat Köşkü, nr. 406) 627 yaprakтан oluşmakta ve 520'nin üzerinde şairin 8000'e yakın şiirini ihtiva etmektedir. Bu özelliğiyle nazîre mecmualarının en hacimlisidir. Nüshanın baş tarafından birkaç yaprağı eksiktir. Mehmed b. Ramazan'ın istinsah ettiği eserde baş-